

دوفصلنامه تاریخ علوم و فناوری دوره اسلامی
سال هفتم، شماره دوم، پاییز و زمستان ۱۳۹۷
شماره پیاپی: ۱۴

صاحب امتیاز: مؤسسه پژوهشی میراث مکتوب
مدیر مسئول: اکبر ایرانی
سر دبیر: محمد باقری
مدیر داخلی: زینب کریمیان
ویراستار: پویان رضوانی
اجرای جلد: محمود خانی

مدیر فنی و امور چاپ: حسین شاملوفرد

همکاران علمی

حسن امینی * حمید بهلول * پویان رضوانی * حنیف قلندری * یونس کرامتی * امیرمحمد گمینی
شمامه محملی فر * یونس مهدوی * سجاد نیک فهم خوب روان

مشاوران علمی

پرویز اذکائی * یوسف ثبوتی * توفیق حیدرزاده
محمدابراهیم ذاکر * حسن طارمی * حمیدرضا گیاهی یزدی
مهلتی محقق * حسین معصومی همدانی * محمدجواد ناطق * سیدحسین نصر
علی بابایف (جمهوری آذربایجان) * جان لنارت برگرن (کانادا) * گلن وان بروملن (کانادا) * احمد جبار (فرانسه)
سرگی دمیدوف (روسیه) * رشدی راشد (فرانسه) * جمیل رجب (کانادا) * سری رامولا سارما (آلمان) * ژاک سزبانو (سوئیس)
جورج صلیبیا (امریکا) * حکیم سید ظل الرحمان (هند) * رادا چاران گوپتا (هند) * ریچارد لورج (انگلستان)
مصطفی موالدی (سوریه) * یان پیتر هوشندایک (هلند) * میچیو یانو (ژاپن)

تصویر پشت جلد: فواد سرگین، پژوهشگر تاریخ علوم دوره اسلامی

نشانی مجله: تهران، خیابان انقلاب اسلامی، بین خیابان دانشگاه و ابوریحان، ساختمان فروردین، شماره ۱۱۸۲، طبقه چهارم، شماره ۱۶
کد پستی: ۹۳۵۱۹-۱۳۱۵۶ تلفن: ۶۶۴۹۰۶۱۲ دورنگار: ۶۶۴۰۶۲۵۸

www.mirasmaktoob.ir
miraselmi@mirasmaktoob.ir / miraselmi90@gmail.com

بها: ۲۰.۰۰۰ تومان

سخن مدیر مسؤل

تاریخ علم، نقشه راه

دو دهه عصر اطلاعات و دسترسی زود و سریع به آن را پشت سر گذاشتیم. اگرچه امروزه دسترسی به فیزیک و مواد حامل اطلاعات مانند کاغذ امری صعب و مشکل شده، لیکن فضای مجازی و سرعت روزافزون اینترنت راه را برای کشف و کاوش و جست و جو دوجندان کرده و مدیریت بهره برداری از اطلاعات را بر عهده مخاطبان نهاده است.

بنده بارها این جمله را از استاد دکتر مهدی محقق که مقالات بسیاری در تاریخ پزشکی نوشته‌اند شنیده‌ام که «قطب الدین شیرازی مؤلف دانشنامه ذرّة التاج لغزّة الدبّاج گویا در همین کتاب نوشته است که برماست که برای آیندگان خود آثاری را بر جای بگذاریم تا بر ما خرده نگیرند و نگویند گذشتگانمان برای ما دستاوردی نداشته‌اند...» و حال بر ماست که اوراق عتیق تاریخ علم را ورق بزینیم و حاصل کوششهای پیشینیان را برکاویم و بررسییم و به نسل امروز معرفی کنیم. اگرچه تاریخ مصرف بسیاری از محصولات فکری و علمی نیاکان منقضی شده و هیچ کاربردی ندارد و دستاوردهای نوین علمی جایگزین آنها شده است، اما این موضوع یعنی بازنگری به تحقیقات دانشمندان دوره اسلامی، می تواند نشان دهنده تاریخ تحول اندیشگی و مطالعات دانشمندان ایرانی و اسلامی (عربی) و چراغ راهی باشد که آیندگان برای تداوم راه آنها کوششهای خود را بیشتر کنند.

زنده یاد دکتر پرویز شهریاری که مطالعات زیادی درباره تاریخ علم در ایران انجام داده است، درمورد نوآوریهای ابوریحان بیرونی می گوید: «زمانی که در اروپای غربی، جهل قرون وسطایی حکومت می کرد و اثری از علم در هیچ جای دنیا به چشم نمی خورد، جز

سوسوهایی از علم در هند و چین، دانشمندانی بنام در ایران درخشیدند که از آن میان ابوریحان بیرونی شاخص است». ابوریحان کسی بود که جز به تجربه هیچ چیز را قبول نداشت. فرانسیس بیکن که او را که سرچشمه تجربه می‌دانند، قرن‌ها پس از او مسئله تجربه را مطرح کرد. ابوریحان از اولین کسانی است که به پیدا کردن وزن مخصوص بسیاری از اجسام پرداخت و آن‌چنان وزن مخصوص این اجسام را دقیق محاسبه کرده که اختلاف آنها با وزن مخصوص‌هایی که دانشمندان قرون اخیر با وسایل جدید خود محاسبه کرده‌اند بسیار ناچیز است. ابوریحان بیرونی که امسال هزارمین سال درگذشت او را در ایران و جهان جشن خواهند گرفت، یکی از ستارگان دانش جهان ایرانی است. اکنون امثال زنده یاد مریم میرزاخانی نخستین زن برنده جایزه بین‌المللی ریاضی فیلدز است که پرچم افتخار ایران را بار دیگر بر قلّه دانش ریاضی جهان برافراشت. بی شک مریم میرزاخانی ادامه دهنده راه ابوریحان بیرونی‌هاست. اگرچه توجه به تاریخ علم در ایران خصوصاً بعد از انقلاب اسلامی دوچندان شده و نسل جدید به دانستن دانشهای پیشینیان روی آورده است، هنوز کارهای بسیاری برای معرفی مشاهیر علم در ایران باید صورت گیرد. تأسیس پژوهشکده تاریخ علم در دانشگاه تهران و تألیف دهها کتاب و مقاله در دانشنامه‌هایی چون دانشنامه مرحوم مصاحب و دانشنامه جهان اسلام و دایرة المعارف بزرگ اسلامی و .... راه اندازی مجله تاریخ علم و میراث علمی اسلام و ایران از جمله کوششهایی است که در این چهل سال مجال بروز یافته و گوشه ای از دستاوردهای مفاخر علمی گذشته را بازنمایانده است. در این زمینه مؤسسه پژوهشی میراث مکتوب علاوه بر انتشار ۱۴ شماره دوفصلنامه میراث علمی که به همت دوست دانشور و پژوهشگر کوشا جناب دکتر محمد باقری این نشریه بدین جایگاه رفیع رسیده، رساله‌ها و کتابهای متعدد دیگری را از جمله زیج یمینی، روضة‌المنجمین، جهان دانش، الآثار الباقیه عن القرون الخالیه ابوریحان بیرونی، الجواهر فی الجواهر بیرونی، نورالعیون، النجاره بوزجانی، التذکره فی الهیة خواجه نصیرطوسی، رساله محیطیة غیاث الدین جمشید کاشانی، دستورالمنجمین، ..... به زیور طبع آراسته است.

مجله میراث علمی در نظر دارد تحقیقات دانشمندان خارجی و کوششهای علمی پژوهشگران جوان ایرانی را معرفی و گزارش کند و البته برای بهبود و ارتقای سطح علمی خود بی نیاز از نظرات، انتقادات و پیشنهادهای محققان و مخاطبان ارجمند نخواهد بود.